

Проект „Best water Use”
Акроним: BestU
Номер на проекта: 1854

ПРОУЧВАНЕ НА ДОБРИТЕ ПРАКТИКИ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕ И УПРАВЛЕНИЕ НА ВОДНИТЕ РЕСУРСИ

НАРЪЧНИК

TECHNICAL TRAINING BULGARIA

Сдружение Еко Неврокоп, в партньорство с Агенция за развитие Анатолики – Солун (Гърция), Агенция за развитие на Серес Анесер (Гърция), Агенция за икономическо развитие Банско (България) и Агенция за икономическо развитие Високи западни Родопи – Девин (България), изпълнява проект Best Water Use с акроним BEST-U в рамките на договор В2.6f.05 от 02.10.2017 г. Проект „Best water Use” има за задача да насърчи иновационните технологии с цел подобряване опазването на околната среда и ефикасното използване на водните ресурси, както и опазването на почвите.

Съдържание

Въведение	3
Опазване на водните ресурси в България	6
Добри практики и ефективност на използване на водата в домакинствата	10
Добри практики в земеделието	16
Добри общински практики	23
Добри практики на взаимодействие между НПО и граждани.....	27
Публични институции имащи регулиращи, оперативни и мониториращи функции на водните ресурси	33
Международно и европейско законодателство	44
Национално, регионално и местно законодателство	47
Неправителствен сектор и гражданско общество.....	51
Използвана литература	56

Извършено е проучване на добрите практики и традиции в цялостния обхват на използване, управление и мониторинг на водните ресурси, включващо рационално използване на наличните водни ресурси, тяхното опазване и съхранение, модерни технологични решения и традиции за ефикасно използване, консумиране, повторна употреба, рециклиране, незамърсяване, съхранение, минимизиране на загуби и пренос и анализ на свързаната с това национална правна рамка и ефективни методи на работа

на регулаторните и мониториращи органи, така също и функцията на общественя граждански контрол.

Изработеният наръчник с добри практики за използване, управление и мониторинг на водните ресурси, насърчава интегрираното устойчиво управление на водите, обхващащ и рационалното използване на селскостопанските води, и служи като инструмент за регионалните и междурегионалните земеделски производители, както и другите заинтересовани страни.

Проектът е съфинансиран от Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР) и от националните фондове на страните, участващи в Програмата за сътрудничество „Гърция - България 2014-2020“ ИНТЕРРЕГ V-A.

Въведение

Днес живеем в един постоянно променящ се свят, в който все повече се налага да се замисляме за начина, по който използваме ресурсите на планетата си, която все повече се налага да разглеждаме не като земя, която сме наследили от децата си, а която сме взели на заем от децата си. Един от основните и най-важни ресурси, нужен за съществуването на човечеството, е водата. Проектът Best Water Use има за цел да повиши обществената информираност в сферата на използването на водните ресурси и да отговори на различни въпроси, свързани с повишената актуалност на темата.

Правото на достъп до основни услуги с добро качество, включително водоснабдяване, е един от принципите на европейския стълб на социалните права, който правителствените и държавните ръководители единодушно подкрепиха по време на срещата на върха в Гьотеборг тази година. Представеното законодателно предложение има за цел да гарантира това право и е отговор на първата успешна европейска гражданска инициатива „Право на вода“ (Right2Water), която събра 1,6 млн. подписа за подобряване на достъпа до безопасна питейна вода за всички европейци. Друга от целите на предложението е да се активизират потребителите, като се гарантира, че доставчиците на вода предоставят на клиентите си по-ясна информация за потреблението на вода, структурата на разходите и цената на литър, като последното ще даде възможност на потребителите да направят сравнение с цените на бутилираната вода. Това ще допринесе за изпълнението на екологичната цел за използване на по-малко пластмаси и намаляване на въглеродния отпечатък на ЕС, както и за постигането на целите за устойчиво развитие.

Чрез европейската гражданска инициатива ясно и високо прозвучава гласът на гражданите, призоваващи за действия, с които да се гарантира достъпът до безопасна питейна вода. Затова законодателството на Европейския съюз се модернизира, така че да се повиши качеството на питейната вода и да се подобри достъпът на гражданите до водоснабдяване, там където е най-необходимо.

С това предложение ще се улесни преходът към кръгова икономика и ще се подпомогнат държавите членки в усилията им да управляват ефективно питейната вода като ресурс. А това предполага използване на по-малко енергия и намаляване на загубите на вода. Благодарение на по-голямата прозрачност ще бъдат активизирани и

потребителите, които ще имат стимул техният потребителски избор да бъде по-устойчив, като например консумират чешмяна вода.

Повечето хора, живеещи в ЕС, разполагат с много добър достъп до висококачествена питейна вода благодарение на съществуващото от много години законодателството на ЕС, което защитава европейците и гарантира достъпа им до висококачествена питейна вода. Стремелът на Комисията е да се погрижи това високо качество да се запази в дългосрочен план. Правилата, по отношение на които Комисията предлага актуализация, ще повишат качеството на водата и безопасността ѝ – към списъка с критерии за определяне на безопасността на водата ще бъдат добавени нови и новопоявяващи се вещества (например легионела и хлорати). При разширяването на списъка се отчитат последните научни данни и препоръките на Световната здравна организация.

Съгласно новите правила от държавите членки се изисква да подобрят достъпа за всички, особено за уязвимите и маргинализираните групи, чийто достъп до питейна вода е затруднен. На практика това означава предвиждане на оборудване за достъп до питейна вода на обществени места, кампании за информиране на гражданите относно качеството на водата и насърчаване на администрациите и управителите на обществени сгради да осигуряват достъп до питейна вода.

Благодарение на друга важна промяна в законодателството обществеността ще разполага с разбираема и удобна за ползване онлайн информация за качеството на питейната вода и за водоснабдителната система в съответния регион, с което се очаква да се повиши доверието в качеството на чешмяната вода. Според оценките новите мерки ще намалят възможните рискове за здравето, свързани с питейната вода, от 4 % на по-малко от 1 %.

Освен това, ако намалят консумацията си на бутилирана вода, домакинствата в Европа могат да спестят повече от 600 милиона евро годишно. Когато имат по-голямо доверие в качеството на чешмяната вода, гражданите могат да допринесат и за намаляване на пластмасовите отпадъци, генерирани от консумацията на бутилирани води, а също и за намаляване на попадащите в моретата отпадъци. Пластмасовите бутилки са най-често срещаният пластмасов артикул за еднократна употреба, замърсяващ европейските плажове. С актуализирането на Директивата за питейната

вода Комисията прави важна законодателна стъпка напред в изпълнението на стратегията на ЕС за пластмасите, обявена на 16 януари 2018 г.

По-доброто управление на питейната вода от страна на гържавите членки ще елиминира загубите и ще допринесе за намаляване на въглеродния отпечатък. Така предложението ще даде и съществен принос за постигането на целите за устойчиво развитие до 2030 г. и на целите на Парижкото споразумение относно изменението на климата. Новият основан на риска подход към безопасността ще даде възможност проверките да се извършат целево там, където рисковете са по-големи. Успоредно с това Комисията ще ускори работата си по стандартизацията, която ще гарантира, че в рамките на вътрешния пазар на ЕС строителните продукти във водния сектор, например резервоари и тръби, не са източник на замърсяване на питейната вода.

На повечето хора, живеещи в ЕС, вече е осигурен много добър достъп до висококачествена питейна вода, особено в сравнение с други региони на света, благодарение също така на съществуващото вече над 30 години европейско законодателство за питейната вода. Тази политика гарантира, че водата, предназначена за консумация от човека, е безопасна и съхранява здравето на гражданите. Основните стълбове на политиката са:

- ✓ гаранции, че качеството на питейната вода се контролира чрез стандарти, основаващи се на най-новите научни доказателства;
- ✓ осигуряване на ефикасно и ефективно проследяване и оценяване на качеството на питейната вода и налагане на съответните стандарти;
- ✓ предоставяне на адекватна, навременна и подходяща информация на потребителите.

Преразглеждането на Директива 98/83/ЕО за питейната вода беше включено в работната програма на Комисията за 2017 г. като пряко следствие от европейската гражданска инициатива Right2Water. Предложението следва оценката на Директивата за питейната вода по REFIT и се придружава от оценка на въздействието и от препоръките на Световната здравна организация.

Опазване на водните ресурси в България

Опазване качеството на природните и питейни води е първостепенна задача на обществото, за да се гарантират здравословни условия за живот на индивида и висок стандарт на общественото здраве.

Значението на водите у нас е комплексно. Осъществява се производството на електроенергия във ВЕЦ и ПАВЕЦ. Усвоена е само малка част от общите хидроенергийни запаси. Хидроенергийният потенциал на България е 21 млрд кВт/ч, но технически използваният е 14,4 кВт/ч. Редица промишлени отрасли разчитат на водните ресурси като често в промишленото производство се използват чисти питейни води, което е икономически неоправдано. Недостигът на питейни води е довел до въвеждането на временен или постоянен режим на водоснабдяване в редица селища на страната. За напояване се използват около 45% от водите, а около 13-15% за водоснабдяване на населението. Водопотреблението на жител на ден е около 203л.

По този показател страната ни се нарежда между високоразвитите страни. Все по-интензивно се използват минералните води – в балнеолечебното дело, оранжерийното производство, за консумация чрез бутилиране. Водите на реките и езерата са предпоставка за развитието на рибовъдството и риболова. Река Дунав позволява развитието на пътническият и товарния международен и вътрешен воден транспорт. Водните ресурси на река Дунав са основа и на проекта за изграждането на хидроенергиен възел между Никопол и Турну Мъгуреле.

Особено актуален проблем за страната ни, а и не само за нея, е опазването на водите от замърсяване. По-голяма част от поречията на реките ни и редица вътрешни водоеми (язовири и езера) са замърсени от различни стопански дейности – особено от промишлеността, тъй като повечето от нашите предприятия нямат пречиствателни станции. Същото се отнася и за повечето селища на страната, чиито комунално-битови води замърсяват реките. Възможностите за самопочистване на нашите реки са силно ограничени. Годишно над 3,5 млрд. м³ отпадъчни води се изливат в реките ни. Едва около 1/3 от тях се пречистват. Създадена е система за следене на степента на замърсеност на речните течения у нас. Сред основните замърсители на водните ресурси са главно тежки метали, феноли, масла, нефтопродукти и др.

България разполага с близо 20 млрд. куб. метра вода. От тях прясната питейна вода е само 1 процент и е съсредоточена основно в езерата. Подземните водни ресурси, които съставляват 40% от общия воден ресурс, са много важни, но се наблюдава тревожна тенденция, свързана с изсичането на горите.

Особено тези голи сечи във вододайните зони - те нанасят огромна вреда на подпочвените води и водят до разрушаване на екосистемите. Недоброто управление на водните ресурси също е причина за недостига на вода на вода.

Така, например, в района на Югозападна България, западните склонове на Рила планина, имаме най-голям излишък на вода, той осем пъти превишава потреблението, но странно защо през летните месеци редица населени места изпитват недостиг на питейна вода. Това е, защото липсват акумулиращи обеми, т.е. изграждане на водохранилище за улавяне на водите от пролетното пълноводие. От изключителна важност за опазването на водните ресурси е и ефективното им използване. Голям е дялът на използваната в промишлеността вода с питейни качества, над нормата (около 10%) са и загубите на вода поради неизправност на водопроводните мрежи, около 10% от питейните води се използват за поливане в дворовете. Общо за промишлеността се изразходва почти два пъти повече вода, отколкото е нормално в останалите страни от ЕС.

Опазването на водите изисква усъвършенстване на технологиите за производство, начините за потребление чрез: прилагане на маловодни технологии; прилагане на системи за обратно и последователно потребление; въвеждане на повторно многократно използване на водните ресурси; увеличаване изграждането на повече пречиствателни станции и съоръжения, и повишаване на ефективността на съществуващите. За ефективното използване в райони богати на водни ресурси е необходимо строителство на водопотребяващи производства.

Усъвършенстването на системите на напояване чрез прилагане на гравитационно подпочвено и капково напояване също ще доведе до опазване на водите от разхищение. Въвеждането на контрол на водоползването, на количеството и качеството на отпадните води от различните производства, бита и гр. дейности ще спомогне за рационалното използване на водите.

Наблюдава се и трайна тенденция на влошаване качествата на водните ресурси. Най-често това се дължи на химичните вещества, които промишлеността използва или получава в производството. Главни замърсители на речните води са промишлените предприятия от целулозно-хартиената, химическата, консервната промишлености, отпадъчните води от населените места и животновъдните ферми. Пресните подземни води показват замърсяване по отношението на съдържанието на хлориди, сулфати, нитрати, обща минерализация.

Спрямо други европейски страни България се отличава с относително значими пресни водни ресурси, както по абсолютен обем, така и на човек от населението. Водните ресурси в България се формират предимно от външен приток и са неравномерно разпределени на територията на страната. Пресните водни ресурси на България са около 14 хил. m^3 /год. средно на човек, което поставя страната сред първите 10 европейски страни. Независимо от това, определени райони на страната може да изпитват недостиг на вода, поради неравномерното териториално разпределение на ресурсите. България е сред европейските страни с високи равнища на иззетата вода средно на човек, поради значимите водни обеми, необходими за охлаждане. Същевременно, водовземането в България не предизвиква стрес на водната екосистема. Сравнението между районите за басейново управление на водите показва, че до 2006 г. водещо място по обем на иззетата вода средно на човек заема Дунавският район поради значимите водни обеми, необходими за охлаждащи процеси. Вследствие преструктурирането на енергетиката, водовземането от Източноромански басейнов район постепенно нараства и от 2011 г. районът е с най-високо черпене на вода средно на човек.

Количеството на образуваните отпадъчни и охлаждащи води от икономическите дейности следва равнището на потреблението. Средногодишно около 79% от общо използваните води за икономиката (2000-2013 г.) се отвеждат във водните обекти или обществената канализация. Подобрява се степента на пречистване – през 2005 г. с поне вторични методи са обработени 56% от отведените отпадъчни води във водни обекти, а през 2013 г. – 66%. Обществената канализация в страната е преобладаващо смесена и събира едновременно промишлени, битови и дъждовни води. Най-висок е делът на населението, свързано със станции за отпадъчни води, в Черноморския и Дунавския басейнов район – с преобладаващо вторично и третично пречистване.

През периода 1996-2018 г. се запазва тенденцията наблюдавана през последните години за подобряване на качеството на водите. През 2018 г. направената оценка на индикативните основни физикохимични показатели поддържащи биологичните елементи за качество ЕК показва, че голяма част от обследваните пунктове попадат в категорията много добро-добро състояние. Оценката на речните типове извършена чрез биотичен индекс, показател чувствителен към органично и токсично замърсяване, показва обобщено за територията на страната, че 37% от пунктовете за категория река, попадат в интервала много добро - добро състояние, 53% са в умерено състояние и 10% са в риск и попадат в интервала лошо - много лошо състояние.

В периода 1993 – 2018 г. се наблюдава постепенно подобряване на качеството на подземните води за по-голяма част от показателите. Процентът на пунктове, в които средните годишни стойности надвишават стандартите за качество (СК) на подземните води показва тенденции на намаляване за всички показатели с изключение на фосфати и нитрати, за които съответно се наблюдава тенденция на снижаване след 2005 г. за фосфати и липса на ясно изразена тенденция за нитрати след 1997 г. Тренговете на изменение на нитратното съдържание в подземните води за двата четиригодишни периода 2006 – 2009 г. и 2010 – 2013 г. показват различно съотношение на преобладаващите пунктове в разкритите подземни води според дълбочината на водното ниво – варирайки от силно намаление на концентрацията на нитрати, липса на тенденция до силно нарастване. При закритите подземни води преобладава силно намаление на концентрацията на нитрати, а при карстовите извори най-висок е дялът на пунктовете с липса на тенденция. През 2013 г. е установено голямо пространствено разнообразие и добре изразена тенденция на спадане на водните ресурси. Тенденцията е регистрирана при 65 наблюдателни пункта или в около 63 % от случаите, представлящи различни басейни с подземни води.

Добри практики и ефективност на използване на водата в домакинствата

Поради разхищение, домакинствата предоставят възможност на гражданите значително да намалят потреблението си на вода, като съчетават рационалното потребление със съпътстващо намаляване на разходите за електроенергия.

В рамките на проект Best Water Use в периода между 10 септември и 10 октомври 2018 година бе извършено емпирично изследване на отношението на целевите групи към водните ресурси, тяхното опазване и ефикасно използване и управление, обхващащо 232 домакинства, 40 земеделски производители, 51 представители на местния бизнес.

Водоснабдяването с чиста питейна вода в България не е на достатъчно добро ниво. Фактите са категорични – у нас 14 от 29 града имат огнища на замърсяване на питейната вода. Един от основните проблеми пред достъпа до качествена питейна вода е остарялата ВиК мрежа в страната ни.

Основните цели при употреба на вода в домакинствата се свързват с ежедневните нужди – хигиена, готвене, пиене и почистване на дома, които са задължителни за всички домакинства.

Останалите дейности, изискващи използването на вода, са типични за по-малките населени места в областта и са част от поддържането на градина, земеделското производство и отглеждането на животни.

За разлика от домакинствата, при бизнеса употребата на вода е свързана с конкретната дейност на организацията. Освен битовите нужди, които са най-често посочвани от представителите на бизнеса, вероятно защото обхващат многообразието от дейности, изискващи наличие на вода, по-типични цели по тип дейност са: почистване на площи при услугите, използване на водата като ресурс в производството и поливане на земеделска продукция и отглеждане на животни при земеделие и/или животновъдство.

Двете целеви групи използват най-вече питейна вода от водопровод (92% население, 80% бизнес) и бутилирана вода за пиене (около половината от всяка група). Водата директно от природен водоизточник също има значителен дял при фирмите –

най-вече при занимаващите се със земеделие и животновъдство, 90% от които я използват.

Директно попитани дали пестят вода, само половината представители на домакинства отговарят утвърдително – такъв е дялът на целенасочено пестящите. Техният демографски профил не се отличава значително от средното за цялата съвкупност – характерни черти са по-високите дялове на завършилите висше образование и на хората на възраст над 45 години.

Организациите, които пестят преднамерено, представляват 60% от всички взели участие. Сред тях, най-много са занимаващите се със земеделие/животновъдство, а представители на занаятчийството няма.

При подпомогнатата познатост на практики за пестене задължително и при двете групи присъства своевременното отстраняване на течове и повреди.

Оказва се, че близо половината домакинства пестят вода по време на ежедневните си домашни дейности – къпане, готвене, миене на зъби и чинии и гр., а 21% използват смесители с опция за икономична употреба.

Водещ недостатък на питейната вода в България е наличието на нитрати, бактерии и високо съдържание на хлор в нея. Установеният процент на отклонение от стандартите е изключително висок. Най-многобройни са случаите с установено високо присъствие на активен хлор.

76% от респондентите нямат конкретна препоръка за пестене на вода, но сред останалите отговорили най-открояваща се препоръка се явява събирането на дъждовна вода с основна цел напояване, както и като заместител на водата от водопровод в домакинството, доколкото е възможно. Като цяло България няма традиции в събирането на дъждовна вода за напояване.

Въпреки това, бе възможно да бъдат идентифицирани следните горещи точки:

- ✓ намаляване на сметките за вода и канализация с 35% или повече %.
- ✓ използване само на половината от водата, която нормално би използвал човек за душ чрез монтиране на аериращи душови системи.
- ✓ намаляване на сметките за електричество /в случай че използвате електрически бойлер/.

- ✓ премахване на проблема с препълнените септични ями.
- ✓ опазване на околната среда: водата, за разлика от изкопаемите горива, не се изчерпва в природата и чрез разумната ѝ употреба може да се запазят много реки и естествени хабитати на различни видове животни.

При стартиране на програма за преоборудване на жилището, която може да започне от вашия гуш, се пести не само вода, но и електричество. Също така при подмяна на следните уреди с по-висок клас, се реализира следния ефект:

- ✓ перална машина (22%)
- ✓ вана (9%)
- ✓ съдомиялна машина (3%)
- ✓ кран (12%)
- ✓ гушове (21%)
- ✓ тоалетни казанчета (28%)
- ✓ тоалетни течове (5%)

Проверката на скоростта на потока на наличния гуш може да се извърши като се засече за колко време се пълни градуирана кана с точен обем. Аерирането на водата спомага значително за нейната икономия при запазен хигиенен ефект.

Подмяната на старото тоалетно казанче с ново звучи по-плашещо, отколкото всъщност се оказва, а също така се явява инвестиция, която се изплаща в рамките на първата година в резултат на реализирана икономия на вода.

Подобни на гушовия аератор за вода могат да се монтират на батериите в кухнята и банята, които доставят силна струя вода, достатъчна за измиване на съдове, четки за зъби, бръснене. Като правило се изплащат госта по-бързо от 1 година.

Допълнително може да се монтира лост за спиране на водния поток или намаляване на дебита му /ако желаем да запазим настройките за температура на водата/.

Подмяна на домашната перална машина с такава от по-висок клас, не е необходимо да бъде извършено на мига, особено ако на старата машина ѝ остават още няколко години живот.

В България има практика да се използва питейна вода за поливане на дворове и градини, както и в личните животновъдни стопанства. Но:

- ✓ Можете да подберете растителни видове, които консумират сравнително по-малко вода. Ако има идея за двор с райграс, например, то може да се избере такъв сорт, който е с по-ниски изисквания към напояване;
- ✓ Можете да събирате дъждовна вода в контейнери и тя да се използва за напояване; препоръчително е да използвате керемиди при изграждането на покрив, а не асфалтови или битумни продукти, за да избегнете допълнителното замърсяване. Площта, от която ще се събира водата, най-често е покрив, но почти във всеки двор има плочници, циментирани площадки, пътеки и др., които по време на дъжд преливат от вода. С подходящ наклон, тръби и място за съхранение, вкопано в земята или поставено в най-ниската точка – според случая, решава проблема. Колкото повече вода, толкова по-добре. Дъждовната вода е „мека“ – т.е. полудестилирана, макар че това ѝ качество изчезва, докато се търкаля по покрива. Тя е идеална за поливане, така както и всеки дъжд.. Системата за събиране на дъждовна вода е едно много полезно съоръжение за двора, където и да се намира той.
- ✓ Като пример, една къща със 150 м² покривна площ, в регион, който получава най-малко 50 см. дъжд годишно, потенциално би могъл да събере около 15 000 литра вода за една година. Тази вода може да се използва за всякакви нужди и дори бихте могли да направите своя собствена дъждо-събирателна система и система за пречистване, с която да можете да използвате тази вода за пиене. За жалост, този вариант в България, се разрешава самостоятелно от всеки собственик.
- ✓ Освен в ежедневните домакински дейности, неизчерпаемият природен ресурс намира приложение и в промишлеността. Употребата на дъждовна вода като ресурс в промишлеността е икономично ефективно решение, което може значително да намали производствените разходи. Това съответно би довело до намаляването на крайната цена на произвежданите продукти. Водата е от решаващо значение за всичко около нас.
- ✓ Можете да събирате „сапунена вода“ /вода от вани, душове, мивки и перални машини/, наречена още „сива вода“ и да я използвате и нея за напояване, за

миене на превозни средства и машини или за тоалетното казанче; системата включва резервоар, филтри, тръби; изчислено е, че една икономия от около 30% е напълно възможна след въвеждането на тази система в домакинството. Сивата вода включва всякакви битови отпадъчни води, с изключение на отпадъчните води от тоалетни, които са известни като „черна вода“. Обикновено 50 -80 % от битовите отпадъчни води се определят като сива вода (водата от кухненските мивки, миялни машини, мивки за баня, вани и душове).

- ✓ Най-безопасният начин да се оползотвори сивата вода е да я внесем директно в биологично активния горен почвен слой, където почвените бактерии могат бързо да я обработят, произвеждайки достъпни за растенията хранителни вещества. Този начин за биологично пречистване на водата е много по-ефективен, отколкото всяко друго инженерно третиране, като по този начин се съхранява и се гарантира качеството на подземните и повърхностни води. Водата, която вече е използвана във ваната или за душ е най-подходяща за тази цел, но водата, която е била използвана за миенето на чинии също е годна за използване, стига да не е твърде омазнена или с остатъци от храна. Водата може да се събира ръчно чрез загребване от ваната, или с помощта на дренажни тръби може да бъде пренасочвана към малък резервоар за съхранение. Един квадратен метър почва като цяло може да поеме половин галон сива вода всяка седмица. Така че, ако имате градинска площ с големина 10м², можете да рециклирате до 50 галона на сивата вода всяка седмица.
- ✓ Използвайте водата от мивката за промиване на тоалетните отпадъци. Според Центъра за алтернативна технология – европейска екологична организация, посветена на развитието на чисти технологии за Земята, в развитите страни всеки човек използва близо 13 000 литра вода годишно, само при пускане на водата в тоалетната! За да направим използването на водата по-ефективно, вече използваната вода може да служи за две цели преди да напусне дома. Тъй като не е необходимо тоалетна да се отмива с чиста вода, ВиК тръбите могат да се прегрупират, така че „сивата вода“ от мивката в банята да запълва резервоара на тоалетната.
- ✓ Можете да изкопаете кладенец за набавяне нуждите от вода, без да се разхищава питейната вода.

- ✓ Можете да повишите ефективността от поливането, ако използвате ранните сутрешни часове или поливате вечер, когато изпаряването е по-малко.
- ✓ Можете да увеличите способността на почвата в двора ви да задържа вода чрез добавяне на органични съставки – например компост.

По водни ресурси сред Балканските държави, България се нарежда на последно място. Водата е ценен ресурс, а ние използваме много повече от нашия справедлив дял от него – средното потребление на вода на човек дневно възлиза на около 140л., основно за битови нужди.

Дори и в региони без централизирано събиране на отпадъчните води и без пречиствателна система, пак може да се реализира подходящо пречистване на отпадъчните води и обработка на човешките екскременти. Съвременни устойчиви и децентрализирани подходи като разделни сухи тоалетни, изкуствени влажни зони или отпадъчни водни езера, допринасят за опазване на водните ресурси.

Общините трябва да бъдат информирани и запознати с връзката между управление на обществени и битови отпадни води и замърсяването на водните ресурси и да изберат най-подходящото решение, като имат предвид наличните финансови и човешки ресурси. Подходите за управление на отпадъчните води трябва да бъдат разучени и приети, съобразно местните екологични, социални и икономически условия. При планирането на работата и изпълнението на системата за управление на отпадъчните води, трябва да има цялостен подход за заустване на отпадъчните води, пречистване и повторно използване.

Опазването на водните ресурси може да Ви помогне да спестите пари и със сигурност може да помогне за спасяването на околната среда. В допълнение към простото правило да се изразходва по-малко вода в бита, има няколко начина за използване на една и съща вода за различни цели у дома.

Добри практики в земеделието

Ние се нуждаем от храна, а за производството ѝ е необходима чиста прясна вода. С нарастващите потребности в резултат на човешките дейности, от една страна, и изменението на климата, от друга, много региони, особено на юг, се борят за намиране на достатъчно ресурси на прясна вода, за да задоволят своите нужди. Как можем да продължим да произвеждаме храна, без да изчерпаме чистите водни ресурси в природата? По-ефективното използване на водата в селското стопанство със сигурност би помогнало в тази насока.

Една трета от водоползването в Европа се пада на селскостопанския сектор. Селското стопанство засяга както количеството, така и качеството на наличните водни ресурси, предназначени за други употреби. В някои части от Европа замърсяването само от използваните в селското стопанство пестициди и торове продължава да бъде основната причина за лошото качество на водата.

Промислеността, начинът на живот и личните потребности на нарастващото население също се конкурират с природата за използването на чиста вода. Изменението на климата допълнително увеличава несигурността по отношение на наличието на водни ресурси. Преглед очакваната промяна в характера на валежите някои части от Европа вероятно ще разполагат с повече, а други с по-малко пресноводни ресурси в бъдеще. Изправени пред нарастващото търсене и изменението на климата, много потребители, включително и природата, ще се борят за задоволяване на потребностите си от вода. При недостиг на вода промислеността и домакинствата могат да разработят начини за по-икономично използване на водите, но за зависимите от вода екосистеми съществува риск от необратимо увреждане. Това би засегнало галеч не само живите организми около определен воден обект. Това би засегнало също така и нас.

Чрез прилагането на правилни селскостопански практики и благоприятни политически решения можем да постигнем много по-ефективно използване на водите в селското стопанство, което би означавало повече налични водни ресурси за други употреби, по-специално за природата.

При фирмите, участвали в емпиричното изследване по проекта, практиките варират според типа дейност – секторът на услугите използва икономични ВиК елементи, в производството се залага на икономичните елементи и повторно използване

на вода, а в земеделието и животновъдството до голяма степен се разчита на гъждовната вода и водата директно от природни източници.

Наг $\frac{3}{4}$ от респондентите се затрудняват да дадат пример за практика за пестене на вода от миналото, която смятат за добра. Сред отговорилите, важна за домакинствата и бизнеса е бързата поправка на повреди/ течове по водопроводната система. Домакинствата най-вече препоръчват събиране на гъждовна вода и пестелива употреба на питейна – при поливане, пране и къпане.

И двете целеви групи допринасят за намаленото замърсяване на водата, като се стремят да използват по-малко препарати/ химикали/ вредни материали в домакинството и в дейността на организацията.

Повторното използване, рециклирането на вода, както и разлагането на отпадните вещества от производството до по-безвредни са сред най-малко практикуваните методи за намалено замърсяване.

✓ **Да започнем с ефективно напояване**

Една от областите, в които новите практики и политики могат да окажат съществено въздействие по отношение на по-ефективното използване на водните ресурси, е напояването на земеделските култури. В южните европейски държави, като например Гърция, Италия, Португалия, Кипър, Испания и Южна Франция, сухият или полусухият климат налагат използването на напояване. Понастоящем в тези области близо 80 % от използваните в селското стопанство водни ресурси се изразходват за напояване.

Въпреки това, напояването не трябва да е свързано с толкова високи разходи на вода. Повишаването на ефективността при използването на водите вече се реализира в Европа както чрез ефективност на водопреноса (делът на водата, отведена до полето), така и чрез ефективността на използване в рамките на полето (водата, която реално се използва от културите, отнесена към общото количество на гоставената на културите вода). В Гърция например мрежите с повишена ефективност на водопренос и разпределение са довели до увеличаване на ефективността при използването на водата с 95 % в сравнение с предходно използваните методи за напояване.

Политиката играе ключова роля за стимулиране на селскостопанския сектор да въвежда по-ефективни практики за напояване. В миналото например ценовите политики за водата в някои европейски държави не са изисквали непременно селскостопанските производители да използват водата ефективно. Селскостопанските производители рядко са заплащали реалната цена на водата, отразяваща разходите за околната среда и за ресурсите. Освен това земеделските субсидии по линия на Общата селскостопанска политика на ЕС и други мерки косвено са насърчавали селскостопанските производители да произвеждат нуждаещи се от повече вода земеделски култури чрез използване на неефективни технологии. В провинция Кордоба например ефективността на напояването на памуковите насаждения се увеличава с приблизително 40 %, след като през 2004 г. обвързаността на субсидиите с производството на памук частично се премахва. Въвеждането на механизъм за цените на водата, стимулиращ ефективните потребители, и премахването на вредните земеделски субсидии вероятно ще доведат до значително намаляване на количеството на водата, използвана за напояване в селското стопанство.

✓ **Промяна в начина на работа**

В допълнение към променените техники за напояване, по-голяма ефективност на разходите и икономично използване на водите могат да бъдат постигнати също чрез програми за обучения и за споделяне на знания, които да обучат селскостопанските производители по отношение на практиките за по-ефективно използване на водата. В Крит например са постигнати икономии на вода от 9—10 % посредством използването на консултантски услуги в областта на напояването. Консултантските служби информират селскостопанските производители по телефона кога и как да напояват културите въз основа на ежедневни оценки на условията, оказващи влияние върху културите.

Промяната на земеделските практики също може да повиши качеството на наличните водни ресурси, предназначени за други потребители на вода, по разходоефективен начин. Използването на неорганични и органични торове и пестициди например може да реши редица проблеми, свързани със замърсяването на водата от селското стопанство. Освен това съществува значителен потенциал за подобряване на качеството на водите в цяла Европа, без това да засяга или незначително засягайки

рентабилността и производителността, например чрез намаляване на използването на пестициди, промяна на сеитбообращенията и планиране на буферни пояси по протежение на водните басейни.

✓ Използване на отпадъчни води в селското стопанство

Чрез използване на отпадъчни води в селското стопанство могат да се осигури наличието на повече пресноводни ресурси за други нужди, включително за природата и домакинствата. Ако качеството на регенерираната вода се управлява по подходящ начин, пречистената отпадъчна вода може да осигури ефективна алтернатива за задоволяване на нуждите от вода на селското стопанство.

Пречистването на промишлените отпадни води може да бъде в близост до мястото на тяхното използване, което улеснява връщането на извлечените ценни вещества обратно в производствения процес, както и използването на пречистената вода в рамките на предприятието.

В този случай се допуска обработената вода да съдържа известни примеси, които не оказват влияние при повторното ѝ използване. В случаите, когато се предвижда водата да бъде заустена във воден басейн, е необходимо тя да бъде пречистена до степен, в която качеството ѝ да отговаря на всички санитарно-хигиенни норми и, съответно, да не създава опасност от замърсяване на водния басейн.

По отношение на метода на пречистване на водите, съществуват две възможности: а/ **регенеративните методи** позволяват от водата да бъдат извлечени ценни примеси, които могат да бъдат повторно използвани в производството; б/ **деструктивни методи** - пречистването на водата е свързано с разрушаване на съдържащите се примеси с оглед постигане на висока степен на пречистване на водата.

В случаите, когато се предвижда пречистените води да бъдат използвани повторно в рамките на предприятието, предпочитани са регенерационните методи.

Използването на пречистени отпадъчни води в селското стопанство вече осигурява значителни ползи за управлението на водите в някои европейски държави. В Кипър например целевите стойности за рециклирана вода за 2014 г. съответстват на приблизително 28 % от потребностите от вода на селското стопанство за 2008 г. На остров Гран Канария 20 % от водата, използвана във всички сектори, се доставят от

пречистени отпаѓачни води, вклучително за напояването на 5000 хектара домати и 2500 хектара бананови плантации.

✓ Избор на правилни политики

За да осигурим бъдеще, в което ще има достатъчно налични водни ресурси за задоволяване на потребностите на нашите екосистеми, както и достатъчно ресурси за задоволяване на нуждите от водопотребление, е необходимо да разработим правилните пакети от политически мерки за подкрепа на мерките за ефективност. Рамковата директива на ЕС за водите (РДВ) е допринесла за постигането на тази цел чрез насърчаване на промени в земеделските практики, с помощта на които могат да се подобрят както количеството, така и качеството на водите в Европа, но все още е необходимо допълнително развитие на Общата селскостопанска политика и на националните структури за цените на водата, за да се гарантира, че те също подкрепят целите на РДВ. Планът за опазване на водните ресурси на Европа, който ще бъде публикуван от Комисията до края на тази година, ще бъде съсредоточен върху възможностите за повишаване на ефективността на водните ресурси и върху съответните варианти на политиката. Управлението на водите в селското стопанство със сигурност ще извлече ползи от по-силния акцент на Общата селскостопанска политика върху ефективността на ресурсите и екосистемните услуги.

По-ефективното използване на водата в селското стопанство е само една от стъпките, които трябва да предприемем, за да намалим оказваното от нас въздействие върху околната среда. Без тази стъпка не можем да постигнем икономика с ефективно използване на ресурсите или да изградим устойчиво бъдеще.

Всеизвестно е какви големи количества вода се използват при различните производствени процеси. Като пример можем да дадем: производството на един тон чугун, за който се използват 100 куб. м. вода, за един тон захар – 15 куб. м. вода, за един тон синтетични влакна – 500 куб. м. вода. По този начин човечеството, от една страна, непрекъснато увеличава нуждите си от вода, а от друга – тази вода поради замърсяването си вече е негодна за употреба и крие сериозна опасност за флората и фауната на водните басейни и за човека.

Замърсяването на водите от промишлеността се дължи преди всичко на химичните вещества, които се използват или получават в производството. Някои от тях

притежават бактерицидни свойства и променят нормалната флора и фауна на водоприемниците. По-голямата част от тези химически вещества са токсични и опасни за здравето на човека. Бързите темпове на промишлено развитие, несмогването на достатъчен брой пречиствателни съоръжения, лошата експлоатация на съществуващите такива, честите аварии в тях, липсата на обратни цикли за използването на промишлените води – това са главните причини, които усилват замърсяването на водите.

Замърсяването на водите се дължи и на детергентите. През последните 30-40 години те представляват повече от 2/3 от търсените миещи вещества. При получаване на хлор от синтезата на детергентите на нефт и на редица други продукти се използва или освобождава живак, който се отнася във водоприемниците и се утаява на дъното им. Там под действието на някои бактерии живака се превръща в разтворими живачни съединения, които по хранителната верига достигат до рибите и ги отравят. Вредата от детергентите е голяма защото те преминават през пречиствателните съоръжения без изменение. Молекулите им не се поддават на въздействието на ензимите. Детергентите съдържат и фосфати, затова когато попаднат във водоприемниците, те стимулират растежа на водораслите. След загиването на водораслите водните екосистеми се пресищат от органични вещества, които затлачват водните басейни и техния кислороден баланс се нарушава.

Основни водоприемници на замърсените отпаднащи води от промишлеността са реките и езерата. Реките от своя страна стават причина за замърсяване на морета и на Световния океан. Много реки са се превърнали в русла на мъртви води и канали със заразени мръсни води, които създават условия за разпространението на епидемии. Такива води са негодни не само за напояване, но не могат да се използват за други цели. Застрашена е флората и фауната на реките. Вредното въздействие на замърсените речни води пряко или косвено заплашва човека.

Замърсените от промишлеността води оказват своето токсично влияние върху живите организми. Животът в такива води намалява силно, а в някои случаи се унищожава тотално заради нарушения кислороден режим. Поливните площи и горите край отровените водоеми са застрашени от вредното въздействие на замърсените води. Установени са необратими нарушения в генетичния апарат на някои растения и животни, ставащи жертва на вредното замърсяване.

През последните десетилетия радиацията доведе до сериозно замърсяване на въздуха, почвата и водите на нашата планета. При получаването на атомна енергия се отделят радиоактивни отпадъци, главно радиоактивни води, които неразумно се изхвърлят в околната среда и я замърсяват. Рибите концентрират в телата си мед, олово и цинк, а мекотелите и ракообразните – калций и сяра, които влизат в състава на радиоактивните отпадъци. Заразената с радиоактивни отпадъци риба става опасна за консумация. Радиоактивното замърсяване на морските води става и при аварии на атомни кораби и подводници. Примери за това могат да се изброят достатъчно.

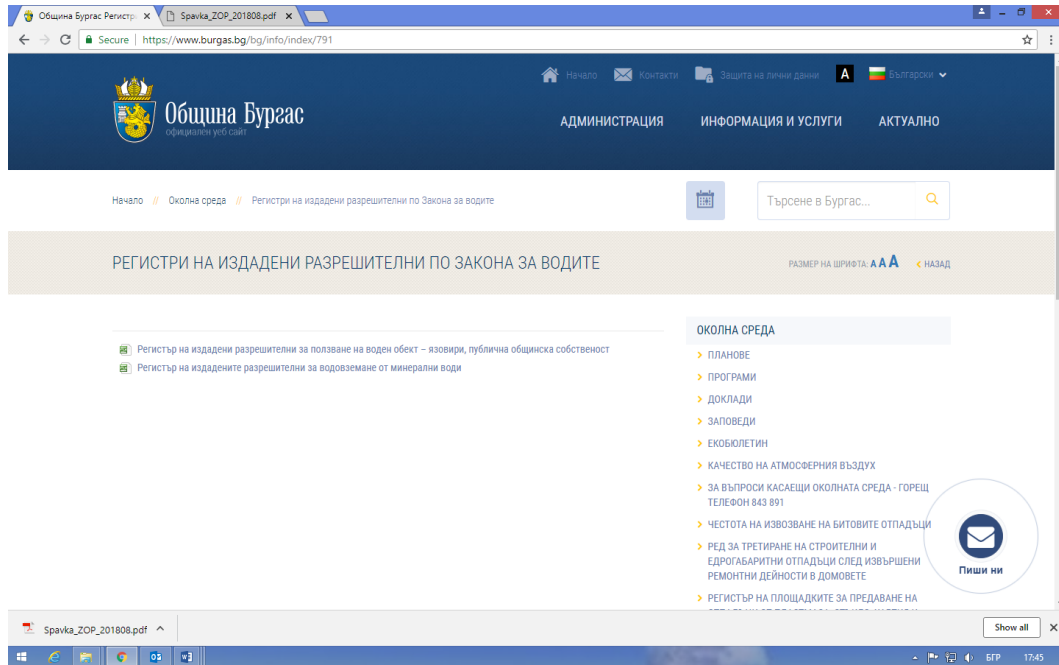
Възстановяване на горите чрез засаждане на нови дървета, възстановяване на връзката между реките и заливаемите площи, възстановяване на влажните зони – това са устойчиви и ефективни начини за възстановяване на баланса във водния цикъл, за смекчаване на последиците от климатичните промени и оттам – за подобряване на човешкото здраве и качеството на живот като цяло. Наличието на вода с добро качество е от изключително значение за хората, природата и икономическите дейности. За производството на енергия, храни и стоки за ежедневна употреба са необходими големи количества вода. Възстановяването на естественото състояние на водните пътища е много важно, за да могат рибите, птиците и животните да разполагат с необходимата им храна и местообитания.

Пресните водни ресурси на България се оценяват на 106,7 млрд. m³ годишно, в т.ч. и река Дунав (дългосрочна средна, 1961–2011 г.) и се разпределят неравномерно на територията на страната. Преобладаващата част от тях се формират от външен приток (84%), както на повечето страни от Дунавския басейн. Освен това, характерни за страната са големите разходи на валежи за изпарение (75%).

В зависимост от климатичните и хидроложките условия, водните ресурси се различават значително между отделните страни.

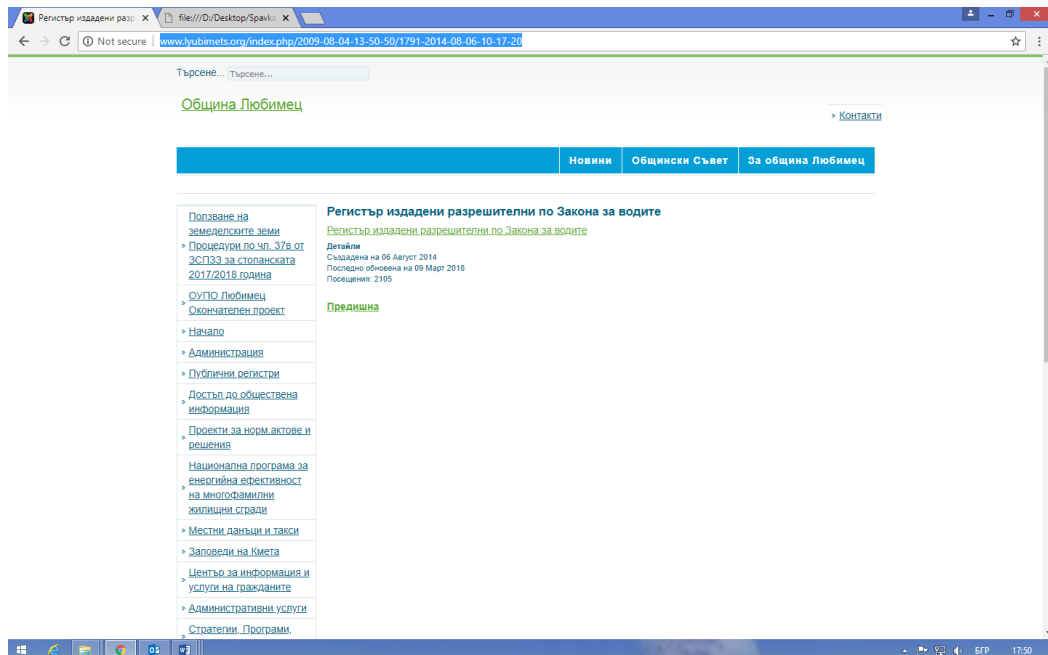
Добри общински практики

Представена е добра общинска практика за водене на публичен регистър на разрешителните, издадени по Закона за водите.

Линк към Публичен регистър на община Бургас

<https://www.burgas.bg/bg/info/index/791>

Линк към Публичен регистър на община Любимец

<http://www.lyubimets.org/index.php/2009-08-04-13-50-50/1791-2014-08-06-10-17-2>

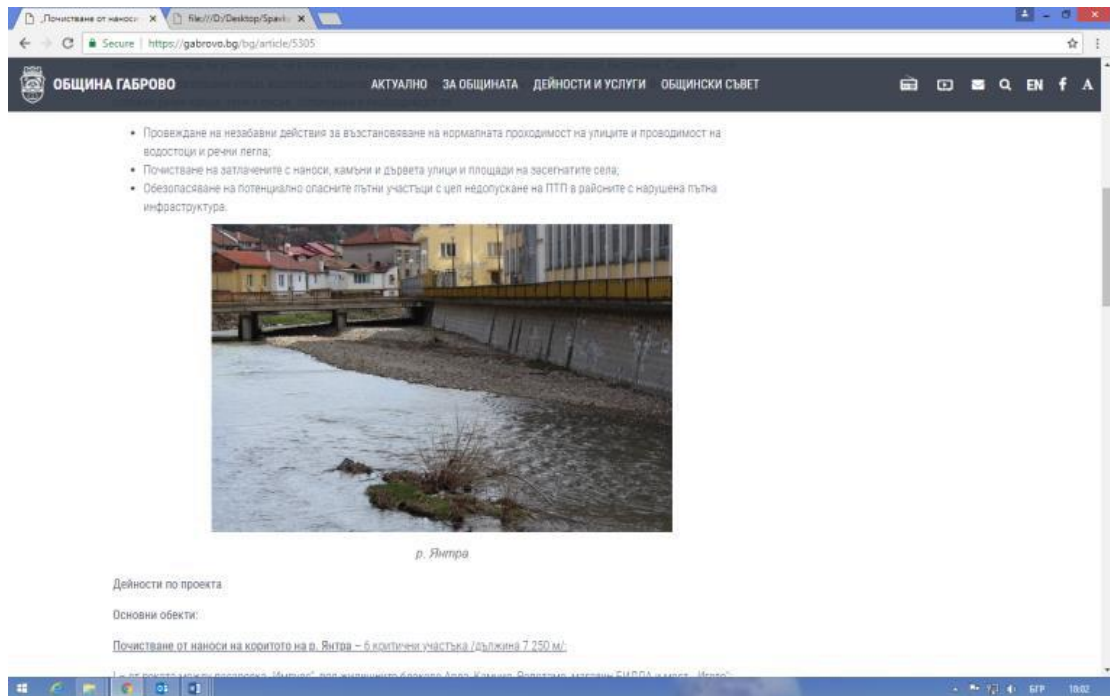
Представени са няколко добри практически примери свързани с почистване на речните участъци в общините.

Практика от Столична община: Предвидени за почистване през 2018 г. 85 км (всяка година общината планира почистването на 50-100 км речни участъци) – 20 км са почистени, за 45 км общината финансира, а за 40 км е представен в Междуведомствената комисия за възстановяване и подпомагане към Министерски съвет. Използва работна ръка от повременната заетост;

- ✓ Практика от община Пловдив: От общинския бюджет финансира почистването на р. Марица – 10 км през 2018 г. Използва работна ръка от повременната заетост;

- ✓ Практика от община Габрово: Финансиране от Фонд „Солидарност“ на Европейския съюз за почистване на реките Янтра, Синкевица и Паничарка на територията на град Габрово.

Представени са няколко добри общински практически мерки за използване на геотермална топлина.

- Практика от община Сапарева баня:

Обект - Детска градина "Света Анна"

Описание на проекта: Изграждане на геотермална централа, която заменя съществуващия водогреен котел. Инсталирана мощност - 300 КВт. Режим на работа - автоматично управление. Уплътнение и ремонт на дограмите (врати и прозорци). Обща стойност на инвестицията 51 000 лева

Финансирание: 80% - Доверителен Екотръст Фонд и 20% - Средства от общинския бюджет.

Срок на откупуване на инвестицията: 3,8 отоплителни сезона

Ползи: Осигуряване на нормални условия за работа. Непрекъснат процес на обучение. Намаляване на простудните заболявания. Годишна икономия на течни горива (нафта) - 21 тона.

Екологични ползи: Намаляване на емисиите на CO₂ - 70 тона годишно

- Практика от община Велинград:

Обект - СОУ "Христо Ботев" - основна сграда

Описание на проекта: Изграждане на геотермална централа, която заменя съществуващия водогреен котел. Инсталирана мощност - 280 КВт. Режим на работа - автоматично управление. Обща стойност на инвестицията 24000 Евро.

Финансиране: 50% - Собствени средства на общината и 50 % - Външен донор

Срок на откупуване на инвестицията: 2 отоплителни сезона

Ползи: Осигуряване на нормални условия за работа. Непрекъснат процес на обучение. Намаляване на простудните заболявания. Годишна икономия на течни горива (нафта) 25 тона.

Екологични ползи: Намаляване на емисиите на CO₂ - 4 тона годишно.

Добри практики на взаимодействие между НПО и граждани

През 2014 г. е приета нова норма в Закона за водите, която позволява в реките да се добавят нов вид защитени зони, определени като води за отдих, водни спортове и къпане. А от такива зони, допълнително защитени с режим на опазване, има огромна необходимост, тъй като реките в България са в много лошо състояние. Малки ВЕЦ преграждат речните течения със стени, през които никаква риба не може да премине, и в същото време изземват водата от тях, като оставят коритата сухи или с изключително намален речен отток. Няма незасегната река, като се тръгне от Благоевградска Бистрица на юг до Санганска Бистрица, по всички западни склонове на Рила и Пирин. Същото е положението и по източните склонове на Пирин с реките Бяла и Черна Места, Ретиже, Каменица и др. Засегнати от мВЕЦ са и много от струмските и местенски притоци към планините Влахинска, Малешевска, Родопите. С промените в закона вече съществува възможност да се обособят специални зони за защита, но местните хора не са запознати с начините за обсъждане на по-добри и устойчиви практики.

През 2016 година Рибарско сдружение „Балканка – 2009” проведе широка обществена кампания за подобряване на информираността и разбирането на закона сред различни групи от Добринище, Дупница, Кресна, Сангански, Гоце Делчев и с. Брезица и потърси тяхното мнение, както и да иницира интерес за опазване на реките в района на Благоевград. Тя целеше да разпространи информация за промените в Закона за водите сред заинтересовани лица от гражданското общество и местната власт и възможностите за обособяване на специални зони за защита. На проведените по места срещи бяха представени настъпилите законови промени, както и препоръки на експерти за защитни режими на зоните за отдих и водни спортове покрай реките, както и събрани обществени предложения за такива зони. В резултат е създаден обществен граждански регистър на ценни речни участъци за 21 реки в Благоевградска и Кюстендилска области.

По време на срещите с експерти ихтиолози и хидролози, с местни риболовни, ловно-рибарски клубове и сдружения и с местни власти са събрани сведения за ценни реки, които следва да бъдат опазени чрез обособяването на зони за спортен риболов и отдих. На тяхна база са изготвени списъци с предложени за защита речни участъци, които са включени в „Обществен граждански регистър за речни зони за отдих и водни спортове”. В допълнение са изготвени експертни доклади за необходимите рибни

проходи и за приемливите екологични водни минимума. Те анализират изискванията за опазване на речните течения по отношение рибната фауна като фактор за развитие на туризма и спортния риболов, както и връзката между съществуващите норми за екологичен минимум и видовете рибни проходи, и също така дават препоръки за норми за опазване на реките в зоните за отдих и водни спортове.

Проект „Назови реката – съживи водата” на РС „Балканка“ е сред подкрепените по програма „Съгради промяна” на фондация „ЕкоОбщност”, финансирана от фондация „Чарлз Стюарт Мот”.

Друг пример е проект, реализиран в с. Баня, Разложко. Разлог служи като пример за най-добра практика за това как един град може да използва структурните фондове на ЕС за опазване на околната среда и подобряване на качеството на живот, като в същото време насърчава туризма и нововъзникващите сектори. Един проект, който илюстрира това, е съфинансиран от ЕФРР „Изпълнение на дребномащабни мерки за превенция на наводненията в село Баня, община Разлог“. Проектът е реализиран за период от 15 месеца в с. Баня. Над 500 000,00 EUR са инвестирани в мерки за предотвратяване на наводнения и аквадукти по протежението на реката. Преди изпълнението на този проект силните валежи водеха до наводнения в селото, които унищожаваша имуществото, застрашаваха живота на жителите му, както и природните красоти. Благодарение на този проект жителите, екосистемите и имуществото в селото за защитени от природни заплахи.

Община Разлог също така си сътрудничи тясно с правителството на Република България, за да подобри съществуващите водопреносни системи. През юли 2017 г. Разлог завърши проекта „Реконструкция и изграждане на канализационна и водоснабдителна мрежа на град Разлог“. В този 7-месечен проект 1 58 000 000 EUR са инвестирани от Министерството на регионалното развитие и благоустройството в инсталирането на модерни тръбопроводи в канализационната мрежа, отстраняването на предишни инсталации и довършването на каналите в канализационната мрежа. Изпълнението на проекта доведе до минимизиране на загубите на вода в канализационната система на града, подобряване на качеството на питейната вода и подобряване на перспективата на града по отношение на развитието му като популярна туристическа дестинация.

Интересен проект е осъществен от екип от млади еколози, които формират застъпническа мрежа за опазване на водите в област Ямбол. Обичайно всички недоволстват и упрекват държавата, когато водата залее къщите и нивите им. Но членовете на клуб „Млад еколог“ към читалище „Умение – 2003“, Ямбол са убедени, че културата на местното население е основният виновник за състоянието на реката и нейните притоци. Те са участвали в редица доброволчески акции за почистване на отпадъците от коритото и дигата на Тунджа покрай града, които само седмица по-късно отново заприличват на сметище.

Младите природолюбители популяризират екологичното мислене сред хората, за да ценят и пазят, това което имат. Наричат своята инициатива „Здраве от извора“ и чрез различни атрактивни дейности привличат към каузата първо връстниците си, за да въздействат те от своя страна върху своите родители, баби и дядовци. Така екоklubът към читалището и 19 училища от страната формират младежка застъпническа мрежа за опазване на водите.

Над 200 младежи от 7 училища в общините Тунджа, Стралджа, Елхово, Болярско и Ямбол се включват в обучителни семинари и теренни проучвания край реки и язовири, чиято цел е да провокират интереса им към опазването на природата. Над 160 деца, семейства, ученически класове и кръжоци, учебни заведения и неправителствени организации от цялата страна участват в четирите конкурса на екологична тематика, обявени от читалището. В нагпреварата за най-атрактивен снежен човек наградите си оспорват 95 снежни човеци, а в конкурса за плакат, посветен на Международния ден на влажните зони, журито има тежката задача да оцени 86 послания.

Пак ученици са главните актьори във форум-театъра, организиран по случай Деня на Земята, който събира в Ямбол 100 участници от пет населени места в творчески работилници по рециклиране и екосъстезания на открито. Програмата включва и церемония по награждаване на победителите в четирите конкурса. Но най-важният резултат от проявата са изготвените от децата „сценарии“ на застъпнически кампании за опазване на водите сред туристи, земеделски производители, животновъди, собственици на заводи, както и сред техните връстници и родители.

Наред с това се организират и поредица информационни кампании в петте общини на област Ямбол. „Водата е живот, водата е здраве.“, казват младите еколози докато раздават на гражданите новогодишни календари на каузата и предстоящите по нея дейности. А по случай Деня на водата те разпространяват и информационни листовки „Пътят на водата от извора до кранчето“, провокирайки минувачите с тематични въпроси. Отправят към тях и специален апел – да не изхвърлят погадените им брошурки, а да ги предадат нататък. Под надслов „Здравето също има бряг! Пази изворите заради себе си и другите!“ преминава флашмобът по повод Международния ден на биоразнообразието. Граждани и малки деца занасят у дома посланието, закачено на миниаквариуми с живи молинезии. С призива, символично пренасян от декоративните рибки, се сдобиват и представители на местната власт и различни институции, отговорни за опазването на водите в областта. За да привлекат вниманието на обществеността към проблема, доброволците от читалище „Умение“ разказват историята на река Тунджа в изложба, едновременно разположена в 7 населени места. Уникалният албум събира стари спомени и съвременни снимки от личните колекции на граждани от общините Ямбол, Тунджа, Стралджа, Болярово и Елхово, на клуба по воден туризъм към ТД „Кабиле“ и Държавен архив – Ямбол.

Друг интересен проект реализиран през 2016 година, включва деца и младежи от Асеновград. Целта е била да се учат да ползват рационално природните ресурси на земята. Това е планирано да се случи по проект, спечелен от Градска библиотека „Паусий Хилендарски“ в града и наречен „Станимашки еко-к@лейдоскоп за устойчиво развитие“. Основната му цел е да научи погростащите, че не всичко трябва да се изхвърля, а част от материалите могат да бъдат рециклирани, чрез практика да се създадат навици на учениците за опазване на околната среда и пестене на природните богатства. Например, децата да се учат, че при миене докато си търкат зъбите с четката, е добре водата от чешмата да не тече. Прег учениците са били представени презентации и е реализирано обучение по информационна грамотност – как да откриват необходимата им еко информация.

Друг пример за взаимодействие между институциите, различни НПО и граждани е проведеният от 19 до 21.09.2018 г. в хотел “Golden Tulip” – Варна семинар на тема “Установяване и прилагане на инструменти и най-добри практики за управление на

морски отпазъци в България”, организиран по проект “BMP1 / 2.3 / 2231/2017, MELTEMI, Marine litter transnational Legislation Enhancement and Improvement”. Участваха следните заинтересувани страни: представители на черноморски общини, Министерство на околната среда и водите, Черноморски консултативен съвет, Басейнова Дирекция „Черноморски район”, МОСВ, Водоснабдяване и канализация – Варна, Българска национална телевизия, Учени от ИО-БАН, Институт по Рибни Ресурси-ССА, Черноморска мрежа на НПО, „ZERA” решения за нулеви отпазъци и повторна употреба на отпазъци и др. Координатора на MELTEMI от страна на ИО-БАН, доц. г-р Виолин Райков представи проекта с презентации „Погобряване на транснационалното законодателство в областта на морските отпазъци” и „Морски отпазъци – политики и реалности”. Дейностите на ИО-БАН по проекта бяха представени от доц. г-р Петя Иванова. Доц. г-р Александър Шиваров от НПО Черноморска мрежа на неправителствените организации, партньор в проекта, представи „Оценка на правната рамка и политиките за намаляване на морските отпазъци” и „Морските отпазъци – част от устойчиви бизнес решения”. Инж. Галя Костова, началник отдел “Индустириално и опасни отпазъци”, Дирекция “Управление на отпазъците и опазване на почвите”, МОСВ представи лекции на тема „Законодателните изисквания за управление на отпазъците в Република България” и „Предизвикателства, свързани с необходимостта от намаляване и ограничаване на въздействието на отпазъците в Република България и Европейския съюз”. Д-р Христос Йоакимидис (Environmental Marine Litter Expert) изнесе лекции на тема „Морски отпазъци в Средиземно море” и „Най-добри практики за предотвратяване, намаляване и ефективно управление на морски отпазъци”.

Пример за опазването на реките, езерата и техните обитатели е основната тема на клуб „Млад еколог” към читалище „Умение-2003”. Инициативата „Здраве от извора” се реализира през периода декември 2015 – юли 2016 г. в общините Болярово, Елхово, Стралджа, Тунджа и Ямбол със съдействието на фондация „ЕкоОбщност” с финансовата подкрепа на фондация „Чарлз Стюарт Мот”.

Основните дейности са насочени към учениците, които са включени в семинари и теренни проучвания около река Тунджа, нейни притоци и язовири, в конкурси за най-атрактивен снежен човек, постери за влажните зони, макети за прости енергийни

решения за чиста природа и здраве, разказ, есе, рисунка, снимки на тема „Здраве от извора“.

Пак учениците са главните актьори във форум-театър, посветен на Деня на Земята, участват и в творчески работилници по рециклиране и екосъстезания на открито. За техните родители са организирани поредица от информационни кампании. А по повод международния ден на околната среда е организиран дискуссионен форум, на който са поканени всички участници в процеса по опазване на водните ресурси – представители на държавни и общински институции, на екологични, бизнес- и браншови НПО, земеделски производители и животновъди, рибари, любители на водния туризъм, собственици на промишлени предприятия, като инициаторите успяват да привлекат поддръжници от различните граждански структури по отношение опазването на водите в региона, с които да формират Застъпническа мрежа за опазването на водите в региона. Споделени са, както добри практики на държавния, общинския, неправителствения сектор и бизнеса по устойчивото управление на водните ресурси в ямболска област, така и чрез открит диалог представителите на институциите са запознати с предложенията на гражданския сектор за необходимите мерки за решаването на проблемите със замърсяването на реките и язовирите в област Ямбол.

Публични институции имащи регулиращи, оперативни и мониториращи функции на водните ресурси

Управлението на водите в Република България се осъществява на национално и басейново ниво съгласно чл. 148 от Закона за водите. Районите на речните басейни се определят от естественото разположение на водогелите между водосборните области на една или няколко основни реки на територията на Република България.

На национално ниво, политиката по управление на водите се осъществява от Министерството, подпомагано от Дирекция „Управление на водите“, а на басейново ниво – от 4 Басейнови дирекции, като 16 Регионални инспекции по околната среда и водите осъществяват мониторинг и контрол върху отпадъчните водите в границите на съответния им териториален обхват.

Политиката по управление на водите е насочена към разработване и изпълнение на Планове за управление на речните басейни като основен планов документ за интегрирано управление на водите и на Морската стратегия; осигуряване на достатъчно по количество и с необходимото качество вода за нуждите на населението, икономиката и екосистемите – непрекъснатост на водоподаването и намаляване на количествата иззета и използвана вода за ефективност на консумацията и управлението на водите като стопански ресурс; контрол на заустванията на отпадъчните води и развитие на системата за мониторинг; намаляване на неблагоприятните климатични въздействия – оценка на заплахата и риска от наводнения, определяне на райони със значителен потенциален риск от наводнения, разработване и изпълнение на Планове за управление на риска от наводнения, с предприемане на конкретни превантивни и защитни мерки и мерки за подготвеност на компетентните органи и населението; финансиране на устойчиви инвестиции в екологична ВиК инфраструктура.

Управлението на водите се осъществява в съответствие със законодателството на Европейската общност и националното законодателство – Закон за опазване на околната среда, Закон за водите, наредби, националните стратегически и планови документи – Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор, Планове за управление на речните басейни, Планове за управление на риска от наводнения, Морска стратегия, национални програми в областта на опазването и устойчивото развитие на водите.

България е страна и по няколко международни Конвенции в областта на водите, сред които – Конвенция за сътрудничество при опазването и устойчивото използване на река Дунав, Конвенция за опазване на Черно море от замърсяване и Конвенция за опазване и използване на трансграничните водни течения и международните езера.

Определените с този закон речни басейни не следват административно-териториалното деление на страната и са основа за управление на околната среда на басейнов принцип.

Когато район за басейново управление включва трансгранично водно течение, този район се отнася към международен район за басейново управление. Управлението на водостопанските системи се извършва на технологичен и басейнов принцип в съответствие с условията на разрешителните за ползване и опазване на водите и водните обекти.

Управлението на водите на **национално ниво** се осъществява от Министерски съвет и Министъра на околната среда и водите. Народното събрание приема Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор, с която се определят основните цели, етапи, средства и методи за развитие на водния сектор.

- **Министерски съвет**
- Адрес: бул. „Дондуков” № 1, гр. София, 1194
- Тел: +359 2/940 29 99
- Факс: +359 2/980 21 01
- Интернет страница <http://www.government.bg>

Министерски съвет:

- ✓ предоставя концесия за добив на минерални води – изключителна държавна собственост;
- ✓ приема национални програми в областта на опазването и устойчивото използване на водите, ежегодни отчети и необходимите мерки за изпълнението им;
- ✓ разрешава ползване на води за целите на отбраната и сигурността на страната;

- ✓ определя ограничения в използването на водите при непредвидими или изключителни обстоятелства, засягащи отделни райони на страната;
- ✓ определя количеството минерални води за ползване от лечебните заведения за болнична помощ по мотивирано предложение от Министъра на здравеопазването;
- ✓ определя тарифите за такси, събирани на основанията, посочени в Закон за водите;
- ✓ предлага за одобряване от Народното събрание Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор;
- ✓ приема отраслови стратегии в съответствие с основните цели определени в стратегията;
- ✓ приема плановете за управление на речните басейни и плановете за управление на риска от наводнения и национални програми за изпълнението им.

Министърът на околната среда и води, ръководи разработването и провеждането на държавната политика в областта на околната среда и водите в изпълнение на Конституцията и законите, като:

- разработва с компетентните органи на изпълнителната власт (в секторните политики - транспорт, енергетика, строителство, селско стопанство, туризъм, промишленост, образование и други) политиката и стратегията за опазване на околната среда в Република България;
- ръководи чрез Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС) Националната система за мониторинг на околната среда;
- контролира състоянието на околната среда на територията на страната;
- координира контролните правомощия на другите органи на изпълнителната власт по отношение на околната среда;
- издава заповеди, разрешителни, инструкции и утвърждава методики;
- съвместно със заинтересованите органи на изпълнителната власт:
  - издава норми за максимално допустими емисии по видове замърсители и норми за максимално допустими концентрации на вредни вещества по компоненти на средата по райони;
  - утвърждава методики за оценка на въздействието върху околната среда (ОВОС);

- издава норми за рационално използване на възобновяеми и невъзобновяеми природни ресурси;
- осигурява събирането и предоставянето на информация за състоянието на околната среда;
- утвърждава методики за контрол на компонентите на околната среда. Ежегодно внася в Министерския съвет доклад за състоянието на околната среда, който след приемането му се публикува като Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда;
- организира и координира дейностите по финансовия инструмент на Европейската комисия за околна среда (LIFE+). Към Министерството на околната среда и водите се създава Висш консултативен съвет по водите.

Висшият консултативен съвет по водите включва представители на Министерството на околната среда и водите, Министерството на регионалното развитие и благоустройството, Министерството на земеделието и храните, Министерството на икономиката, Министерството на енергетиката, Министерството на туризма, Министерството на транспорта, информационните технологии и съобщенията, Министерството на здравеопазването, Министерството на финансите, Министерството на вътрешните работи, Българската академия на науките, Общините, юридически лица с нестопанска цел, имащи пряко отношение към водите, и други. Министърът на околната среда и водите издава Правилник за устройството и дейността на Висшия консултативен съвет по водите.

Интегрирането на политиката по водите и отрасловите политики във водния сектор се извършва от Координационен съвет по водите, включващ министъра на околната среда и водите, министъра на земеделието и храните, министъра на енергетиката, министъра на икономиката, министъра на регионалното развитие и благоустройството, министъра на здравеопазването, министъра на вътрешните работи, министъра на транспорта, информационните технологии и съобщенията и министъра на образованието и науката или оправомощени от тях длъжностни лица, и представител на Националното сдружение на общините в Република България.

Съветът осигурява координацията на дейностите по:

- разработването и изпълнението на плановете за управление на речните басейни и на плановете за управление на риска от наводнения;
- финансирането и изпълнението на програмите от мерки по чл. 156н и на мерките за постигане на целите за намаляване на вероятността и на неблагоприятните последици от наводнения по чл. 146к, ал. 2, т. 2;
- ежегодно до края на месец март обсъжда изпълнението на националните програми за плановете за управление на речните басейни и плановете за управление на риска от наводнения в отделните сектори и определя необходимите мерки, които министърът на околната среда и водите предлага за приемане от Министерския съвет;
- разглежда доклади от областните управители за състоянието на водната инфраструктура и резултатите от контролната дейност в областта.

Координационният съвет по водите се председателства от министъра на околната среда и водите. Организацията и дейността на съвета се определят с правилник, приет от Министерския съвет.

Държавната политика за управление на водите се осъществява от Министъра на околната среда и водите, а в случаите по чл. 148а, ал. 1 - съвместно с Министъра на външните работи.

Министерство на околната среда и водите

- Адрес: 1000 София, бул. „Княгиня Мария Луиза” № 22
- Тел: +359 2/ 940 66 92; +359 2/ 940 61 81
- Факс: +359 2 986 25 33
- Интернет страница: <http://www.moev.government.bg>

Министърът на околната среда и водите:

- осъществява държавната политика за управление на водите;
- разработва и предлага за приемане от Министерския съвет Национална стратегия за управление и развитие на водния сектор;
- предлага за приемане от Министерския съвет на плановете за управление на речните басейни и плановете за управление на риска от наводнения;

- разработва национални програми в областта на опазването и устойчивото развитие на водите;
- утвърждава районите за които съществува значителен потенциален риск от наводнения и вероятност за значителен потенциален риск от наводнения;
- издава разрешителни за водовземане и/или ползване в предвидените в Закона за водите случаи, както и режимни графици за водовземане от комплексните и значими язовири, определени с приложение № 1;
- създава необходимата организация, осигурява финансирането и прави предложение за пред План за управление на речните басейни на ЗБР (2016-2021 г.)
- утвърждава експлоатационни ресурси на находищата на минерални води и съставя водните им баланси;
- съгласува изпълнението на проекти от органите по чл. 10 от Закона за водите, областните управители, кметовете на общини и научните организации, свързани с използването, опазването и защитата от вредното въздействие на водите;
- определя районите за басейново управление, които се отнасят към международен район за басейново управление;
- определя санитарно-охранителни зони на водовземни съоръжения за минерални води; на водовземни съоръжения, разположени в границите на националните паркове; на комплексните и значими язовири по приложение № 1, използвани за питейно-битово водоснабдяване; в случаите, в които санитарно-охранителната зона е разположена на територията на повече от една басейнова дирекция;
- определя уязвими зони за опазване на водите от замърсяване с нитрати от земеделски източници;
- определя чувствителните зони за опазване на водите от замърсяване с биогенни елементи;
- определя списъка на приоритетните и приоритетно опасните вещества;
- утвърждава методики за изследване на води в случаите, когато липсват български стандарти, както и методики за анализ на данните от мониторинга на водите;
- създава и поддържа контролно-информационна система за таксите;
- координира дейностите на органите по чл. 10 от ЗВ по отношение на използването на водите;

- разпределя функциите по стопанисване и поддържане на пунктовете и станциите по чл. 13, т. 2 от ЗВ;
- определя ограниченията за ползването на водите и водните обекти и специфични мерки за опазването им.

Министерството на околната среда и водите, чрез изпълнителния Директор на Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС) с адрес:

- Адрес: гр. София 1618, бул. „Цар Борис III” № 136, п.к. 251
- Тел: 02/ 955 90 11
- Факс: 02/ 955 90 15
- Интернет страница: <http://www.eea.government.bg/>
- провежда лабораторните и полевите изследвания за определяне на състоянието на водите;
- провежда мониторинга на водите на национално ниво, включително ръководи методически планирането на мониторинга и разясняване на резултатите;
- поддържа географска информационна система за водите на национално ниво;
- подготвя годишник за състоянието на водите;
- издава периодичен бюлетин за състоянието на водните ресурси на Република България, въз основа на данните от проведеня мониторинг на екологичното и химично състояние на водите и данните за количеството на водите, предоставени от Националния институт по метеорология и хидрология при Българската академия на науките;
- създава и поддържа специализирани бази данни, карти, регистри и информационна система за водите.

Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС) е администрация към Министъра на околната среда и водите за осъществяване на ръководни, координиращи и информационни функции по отношение на контрола и опазването на околната среда в Република България. Тя проектира и управлява Националната система за мониторинг на околната среда и информацията за състоянието на компонентите и факторите на околната среда за територията на цялата страна.

Агенцията е Национален координационен център към Европейската агенция по околна среда (ЕАОС). Европейската агенция по околна среда е органът на Европейския съюз, създаден да предоставя навременна, целенасочена, подходяща и достоверна информация за околната среда както на лицата, определящи политиката в тази област, така и на обществеността.

Изпълнителната агенция по околна среда е администрация към Министъра на околната среда и водите за осъществяване прилагането на изискванията на законодателството и нормативната уредба, свързани с околната среда, в т.ч. ръководство на Националната система за мониторинг на околната среда (НСМОС).

В изпълнение на своите правомощия изпълнителният Директор:

- ръководи и представлява агенцията пред всички държавни органи, физически или юридически лица в страната и в чужбина;
- ръководи функционирането и развитието на НСМОС, включително лабораторно-аналитичното, материално-техническото и информационно-програмното осигуряване;
- отговаря за връзките на агенцията като национален референтен център на Европейската агенция по околна среда;
- ръководи създаването, поддържането и усъвършенстването на специализирани регистри;
- организира разработването на методики и нормативни актове за мониторинг, контрол и оценка на компонентите на околната среда и на факторите, които въздействат върху тях;
- организира разработването и усъвършенстването на стандарти за лабораторно-аналитичната дейност на агенцията;
- организира извършването на националните инвентаризации на емисии във въздуха и водите;
- участва в разработването на стратегии, планове и програми за опазване на околната среда.

Регионалните инспекции по околната среда и водите са административни структури към Министъра на околната среда и водите, осигуряващи провеждането на държавната политика по опазване на околната среда на регионално равнище.

Регионалните инспекции по околната среда и водите осъществяват своята дейност на територията на една или няколко области, съгласно посочените седилище и териториален обхват на дейност.

Директорът на РИОСВ:

- организира, ръководи и контролира цялостната дейност на РИОСВ;
- осигурява провеждането на регионално равнище на държавната политика в областта на опазване на околната среда;
- издава наказателни постановления, както и административни актове в изпълнение на законоустановените му компетенции;
- налага глоби, имуществени санкции и принудителни административни мерки при констатирани нарушения на законодателството в областта на околната среда;
- оправомощава длъжностни лица от РИОСВ да съставят предупредителни и констативни протоколи, актове за установяване на административни нарушения в рамките на предоставените му компетенции;
- представлява РИОСВ пред всички министерства, ведомства, организации и лица в страната и в чужбина.

Управление на водите на басейново ниво:

Определят се следните райони за басейново управление на водите:

- **Дунавски район** с център гр. Плевен - обхващащ водосборните области на реките Искър, Ерма, Нишава, Огоста и западно от Огоста, Вит, Осъм, Янтра, Русенски Лом и Дунавски Добруджански реки и водите на река Дунав;
- **Черноморски район** с център гр. Варна - обхващащ водосборните области на реките, вливащи се в Черно море от северната до южната граница, включително вътрешните морски води и териториалното море;
- **Източнобеломорски район** с център Пловдив - за водосборните области на реките Тунджа, Марица, Арда, Бяла река;
- **Западнобеломорски район** с център гр. Благоевград - за водосборните области на реките Места, Струма и Доспат.

Границите на районите минават по водогелите на водосборните области на реките в обхвата на държавната граница. В случаите, когато подземните води не следват конкретен речен басейн, те се идентифицират и със заповед на Министъра на околната среда и водите се присъединяват към най-близкия и най-подходящия район за издава предписания в рамките на компетентностите си по Закона за водите.

Извършеното проучване в рамките на проекта показва, че както домакинствата, така и бизнесът, не се чувстват добре информирани относно разпоредбите в сферата на опазване и използване на водите. Най-сигурни се чувстват в знанията си на локално ниво – на територията на своята община. С разширяване обхвата на регулаторната рамка, дялът на слабо информирани се увеличава – най-висок е той на ниво информираност на територията на Европейския съюз.

От наличните информационни източници, според респондентите, възможност да предоставят информация по темата имат най-вече традиционните медии (ТВ, радио, местна и национална преса) и, частично, уебсайтовете на общини и общински институции и на ВиК дружества, както и информационни публични събития (проекти, семинари и др.).

Когато става дума за реалното изпълнение на функцията на тези източници да предоставят адекватна информация по темата, традиционните медии и уебсайтовете на общини и общински институции се справят. Другият канал, който получава повече положителни оценки, отколкото негативни, са информационните публични проекти, семинари и пр., въпреки, че едва 6% от домакинствата и 3% от организацията споделят някога да са участвали в подобни събития.

Темата за институциите, които отговарят за управлението и опазването на водните ресурси, не е позната в детайл. Представителите на бизнеса са малко по-добре информирани за отговорностите на институциите в сравнение с населението, но оценяват дейността им по-скоро негативно – единствено „общината“ получава по-скоро положителна оценка на дейността си.

Домакинствата се чувстват по-малко информирани, но оценяват положително няколко институции – съответната община, Регионална инспекция по околната среда и водите – Благоевград, Басейнова дирекция Благоевград и МОСВ.

Решенията, които двете целеви групи предлагат за осъществяване на по-добро опазване и икономично използване на водните ресурси, се различават главно по своя мащаб – докато населението се фокусира върху решаване на проблемите на отделния индивид и предлага конкретни стъпки за по-добро пестене, бизнесът има по-цялостен поглед върху ситуацията и предлага „по-големи“ решения – напр. „Промяна на основните критерии за опазване на териториалните ресурси и мащабни кампании сред населението”.

Половината респонденти споделят за наличие на пречки пред това да могат да пестят/ незамърсяват в бъдеще – основната пречка при населението и при бизнеса е липсата на достатъчно финанси.

Другият важен пункт в предложението на бизнеса е подобряване на информираността. Респондентите идентифицират липсата на информираност като проблем и предлагат решение “Въвеждане на информация по всички населени места и популяризиране чрез общините, програми за ограмотяване на населението.” ; „Смяна на технологията и промяна в мисленето на хората, грижа за природното богатство.”

По-малко от 10% се чувстват добре запознати с регулаторната рамка на национално и европейско равнище, както и с институциите, имащи отношение към проблематиката. Тази по-скоро слаба информираност, според участвалите в изследването, се дължи на липсата на “мащабни кампании сред населението” и групи инициативи, целящи да повишат запознатостта с и ангажираността на населението в област Благоевград по темата.

Международно и европейско законодателство

Интегрираният подход за управление на водите в България е изграден на базата на три законодателни рамки – международното, европейското и българското законодателство.

✓ Международно законодателство:

Международното законодателство включва всички международни конвенции и съглашения в областта на пресните води, които България официално е подписала и ратифицирала. Пряко или косвено с пресните води са свързани три международни документа: Дунавска конвенция, Хелзинска конвенция, Рамсарска конвенция за влажните зони и в някои аспекти Черноморска конвенция – чл. 7 и Протокол за опазване на черноморската среда от замърсяване от наземно-базиран източници.

✓ Европейско законодателство:

Основните нормативни документи са Европейските директиви. Най-голямо значение за управление на водите има Рамковата директива за води 2000/60/ЕС, която обхваща всички останали водни директиви. Рамковата директива за води е най-важният документ за управление на води в Европа. Тя трябва да доведе до забележимо подобрение в устойчивото и интегрирано управление на водните ресурси, тъй като за първи път в един документ са засегнати всички видове води и начини за употреба на водите. Тази директива въвежда някои основни подходи и принципи за управление на води, като законови изисквания в Европа, които определят и основните етапи през които трябва да премине всяка страна-членка на ЕС, при прилагане на интегрирания подход:

- Басейнов принцип на управление на водите. Водите се управляват само в рамките на речния басейн. Изисква се създаването на компетентни органи за басейново управление на водите. При трансгранични речни басейни се изисква създаването на международни компетентни органи за управление на речните басейни.
- Устойчиво използване на водите – дългосрочно опазване на водните ресурси.
- Екосистемен подход за оценка и управление на водите, определя се от биологични параметри.
- Прилагане на принципа «замърсителят плаща»

- При управлението на водите се изисква самофинансиране на всички дейности в рамките на речния басейн. Избягва се централното бюджетно разпределение на средствата.
- Прилагане на интегрирано управление на водите в речните басейни.

Съществуват голям брой специализирани директиви, свързани пряко или косвено с пресните води. Основни елементи от най-важните водни директиви на Европейския съюз са:

- ✓ Директива за качеството на водите за къпане (76/160/ЕЕС)

Установява стандарти за качество на водите за къпане – сладките и морските води – по отношение на микробиологични (здравни) и физико-химични (естетични) параметри. Страните-членки трябва да гарантират, че техните води за къпане ще бъдат в границите на допустимите стойности – минималните стандарти – заложи в директивата, най-общо до 10 години след публикуването ѝ.

Всяка година Европейската комисия публикува доклад за качеството на европейските води за къпане в предходния сезон. Европейската комисия в момента ревизира и актуализира тази директива.

- ✓ Директива за качеството на питейната вода (80/778/ЕЕС) и нейната преработка (98/83/ЕС)
- ✓ Директива за пречистване на градски отпадечни води (91/271/ЕЕС)

Пречистването на отпадечни води може да се извърши на три последователни етапа, предшествани от подготвителен процес, наречен предварително пречистване. Предварителното пречистване включва отделянето на камъчета, пясък и мазнини чрез механични процеси като скрининг, утаяване или флотация.

Първично пречистване е отделянето на твърди частици чрез прекарване на отпадечните води през утайници или флотационни танкове.

Вторично пречистване е биологичното пречистване: отпадечните води се прекарват през басейни, където бактерии изяждат замърсяванията и ги превръщат в утайка.

Европейската комисия предложи преразгледано законодателство, с което ще се повиши качеството на питейната вода, ще се подобри достъпът до питейно водоснабдяване и ще се осигури и по-качествена информация за гражданите.

Пречистването на водите и интегрираното управление на водните ресурси е един от най-актуалните проблеми на новото хилядолетие. Интегрираното управление на водните ресурси е подход, който координира развитието на управлението на водите, земята и жизненоважните екосистеми. Директива за водите 2000/60/ЕС установява иновационен подход за управление на водите, основан на речните басейни, естествените географски и хидроложки единици и определя специфични крайни срокове, в които държавите членки на ЕС трябва да постигнат амбициозни екологични цели за водните екосистеми. Директивата обхваща вътрешноконтиненталните повърхностни води, преходните води, крайбрежните води и подпочвените води. Целта на Директивата е да установи обща рамка за опазване на всички води, включвайки повърхностни и подземни води, преходни и крайбрежни води, при което се достигат:

- Предотвратяване на по-нататъшно влошаване, защита и подобряване на състоянието на водните ресурси;
- Подкрепя устойчивата употреба на водите, базирайки се на дългосрочна защита на водните ресурси;
- Цели повишена защита и подобрене на водните екосистеми, използвайки специфични мерки за прогресивно намаление на отпадъчните води, емисиите и загубите от приоритетни вещества, както и прекратяването или постепенното преустановяване на изпускането на отпадъчни води, емисиите и загубите от приоритетни опасни вещества;
- Допринася за смекчаване на последствията от наводнения и суши;

Като страна членка на ЕС политиката на България за управление на водните ресурси е синхронизирана с изискванията и водената политика на ЕС за устойчиво управление на водните ресурси, основаваща се на приетата Директива 2000/60/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 октомври 2000 година за установяване на рамка за действията на Общността в областта на политиката на водите.

Национално, регионално и местно законодателство

България прилага Рамковата директива за водата, като спазва препоръчания график от официалните наръчници на ЕС.

Рамковата директива за водите на ЕС е въведена в българското законодателство със Закона за водите и наредбите публикувани към него до сега. Той регламентира основните принципи и правила за управление на водите и утвърждава басейновия принцип за управление на водите в България. Законът за водите е първият интегриран закон за води в България, който до голяма степен се хармонизира с Рамковата Директива на ЕС за политиката в областта на водите за постигане и запазване на добро екологично състояние на водите в количествен и качествен аспект за сегашното и бъдещето поколения и управлението им на басейнов принцип. В него са заложени всички основни принципи и подходи за интегрирано управление на водите. Закона за водата е рамков закон и регламентира собствеността, използването и управлението на водите като общонационален, неделим природен ресурс на България. Целта на закона е да осигури интегрирано управление на водите в интерес на обществото и за опазване на здравето на населението. Неговите основни цели се свеждат до следното: а/ Единно и балансирано управление на водите в интерес на обществото, защитата на здравето на населението и устойчиво развитие на страната чрез комплексно, многократно и ефективно използване на водите. б/ Развитие и опазване на водните ресурси за задоволяване потребностите от вода. в/ Възстановяване качеството на водите и опазването им от замърсяване и други вреди. г/ Съхраняване и опазване водните екосистеми. До сега са публикувани 12 специализирани наредби към закона за водите, съгласно изискванията на чл. 135 от този закон. Управлението на водите в България е регламентирано в Глава десета на Закона за водите. Основните принципи на управление според закона са следните:

- ✓ Определяне на речния басейн като основна единица за съвместно управление на повърхностни и подземни води по количество и качество за постигане на устойчиво водоползване и опазване на водите и водните екосистеми.
- ✓ Спазване на принципа на солидарността и общественя интерес чрез осигуряване на сътрудничество на всички нива на управление: държавна администрация, общинска администрация, водоползватели и екологични организации.

- ✓ Прилагане на принципа “замърсителят плаща”.

Управлението на водите на национално и басейново ниво се базира на планове за речните басейни и Национален водостопански план. Органите за управление на национално ниво са МС, МОСВ, МРРБ, МЗП и МЕЕР. Към Министерството на околната среда и водите е създаден постоянен консултативен орган, наречен Висш консултативен съвет по водите. Той има за цел да подпомогне дейността на МОСВ при провеждането на политиката по управление на водите за постигане на еднно и балансирано управление в интерес на обществото, защита на здравето на населението и устойчиво развитие.

В изпълнение на първият принцип на управление според закона за водата е определяне на водните басейни и тяхното управление. На територията на страната на басейново ниво са определени 4 района за басейново управление на водите (чл. 152 (1) от ЗВ), както следва: Дунавски, Черноморски, Източно беломорски и Западно беломорски. За управление на водите в горните райони към МОСВ са създадени 4 басейнови дирекции. Към всяка една басейнова дирекция е създаден басейнов съвет по формата на държавно-обществена консултативна комисия. В съвета се включват представители на държавната администрация (до 20%), териториалната администрация (до 30%), водоползватели, ползвателите на водни обекти и собственици на водостопански системи и съоръжения (до 30%) и нестопански организации и научни институти, имащи отношение към водните проблеми (до 20%). Със създаването и организацията на басейновите дирекции се изпълнява първият принцип на Рамковата директива за водите – басейнов принцип на управление на водите и който е в основата на подхода за интегрирано управление на водите.

За прилагане на интегрираното управление на водите и изпълнение на плановете за управление на речните басейни, необходимо условие е провеждането на качествена и количествена характеристика на водните ресурси в страната, респективно във всеки басейнов район. За да се направи достоверен качествен анализ на водите е необходимо да се разгледат съществуващите системи за мониторинг на сладките води в България. Министерството на околната среда и водите поддържа национална мрежа за мониторинг на качеството на водите. Мониторинговата система за водите в България е изградена с цел оценка на качеството на водите, включително и в дългосрочен аспект. Това

съответства на т.нар. наблюдателен мониторинг, съгласно изискванията на рамковата директива за водите 2000/60/ЕС. Мониторинг се извършва на повърхностни води (реки, езера, язовири, междинни води, крайбрежни води) и подземни води. При повърхностните води се прилага физико-химичен мониторинг и биологичен мониторинг. Мониторингът на подземни води в България е организиран съгласно европейските мониторингови изисквания за определяне на химичния и количествен статус на подземните води, като предстои прецизиране на техниката за пробонабиране от сондажи/кладенци, техника за анализ на някои параметри и регулярно измерване на водните нива.

За успешното прилагане на интегрираното управление на водите в България, са приети следните основни приоритети:

- ✓ Пълно транспониране на изискванията на Рамковата директива за водите 2000/60/ЕС в националното законодателство.
- ✓ Укрепване капацитета на органите за басейново управление.
- ✓ Подобряване на координацията между институциите, участващи в управлението на водите.
- ✓ Включване в плановете за управление на речните басейни на приоритетни мерки за подобрене на качеството и устойчивото използване на водните ресурси.
- ✓ Подобряване на системите за мониторинг и контрол.
- ✓ Информирание и консултиране на обществеността.

Изготвени са следните законови и подзаконови нормативни актове, в т.ч. изменения и допълнения:

- ✓ Закон за водите (доп., бр. 26 от 21.03.2014 г., изм. и доп., бр. 49 от 13.06.2014 г., изм., бр. 53 от 27.06.2014 г., бр. 98 от 28.11.2014 г., в сила от 28.11.2014 г.)

Измененията са във връзка със защита от вредното въздействие на водите; специализирани карти, регистри и информационни системи за водите и за водностопанските системи и съоръжения; опазване на водите и водните обекти; контрол върху водите, водните обекти, водностопанските системи и съоръжения; управление на водоснабдителни и канализационни системи; единна информационна система за В и К

услуги; регистър на асоциации по ВиК и на ВиК оператори, както и функциите на Министерството на регионалното развитие и благоустройството по тези проблеми.

С измененията на Закона за водите е предвидено също:

- ✓ издаване на Наредба за норми за водопотребление с цел опазване на количеството на водите и осигуряване на ефективното им използване;
- ✓ разработване от Министерството на здравеопазването, съвместно с МОСВ и МРРБ на Национален план за действие за подобряване на качеството на водите за питейно-битово водоснабдяване.

През 2014 г. са приети и обнародвани в ДВ промени в наредби към ЗВ, във връзка с отстраняване на неточности и непълноти при транспониране на европейско законодателство:

- ✓ Наредба № 1 от 11.04.2011 г. за мониторинг на водите (посл.изм. и доп., бр. 60 от 22.07.2014 г., в сила от 22.07.2014 г.)

Измененията са свързани с методите, използвани за мониторинг на типовите индикативни качествени параметри/елементи, които е необходимо да бъдат приведени в съответствие с международните CEN/ISO стандарти или с такива национални или международни стандарти, които осигуряват данни с еквивалентно научно качество и сравнимост.

- ✓ Наредба № Н-4 от 14.09.2012 г. за характеризирание на повърхностните води (посл.изм. и доп., бр. 79 от 23.09.2014 г., в сила от 23.09.2014 г.)

Измененията са свързани с определяне на референтни условия за типовете повърхностни водни тела, както и класифицирането и представянето на състоянието на повърхностните води.

Неправителствен сектор и гражданско общество

Политиката на Европейския съюз в областта на околната среда има за цел насърчаването на устойчивото развитие и опазването на околната среда за настоящето и бъдещите поколения. Тя се основава на интегрирането на опазването на околната среда в други политики на Общността, превантивни действия, прилагане на принципа “замърсителят плаща”, борба с увреждането на околната среда при източника и поделената отговорност. Достиженията на правото на Европейския съюз включва около 200 нормативни акта, включително директиви, регламенти, решения и препоръки, които обхващат хоризонталното законодателство, замърсяването на водата и въздуха, управлението на отпадъците и химикалите, биотехнологиите, опазването на природата, промишленото замърсяване и управлението на риска, защитата от шума и радиационната защита.

Началото на демократичните промени в България бе свързано с проблемите, провокирани от екологичното състояние на страната. В този контекст се оформи и гражданско общество, което да реагира на чернобилското информационно затишние, на отровния въздух в Русе, на замърсените почви от оловно-цинковия комбинат и др.

С началото на промените през 1989 г. в страната ни се утвърди правото на гражданите да създават свои организации и да ги управляват. В резултат на този процес на преход и промяна днес у нас съществуват и развиват своята дейност хиляди неправителствени организации.

В действащото българско законодателство няма единен нормативен документ, който да регламентира механизмите за участие на НПО в процеса на вземане на решения на национално и местно ниво, процедурите за създаване на партньорство между държавата и неправителствените организации, както и формите на взаимодействие между тях.

Възможността за участие на гражданите в общественото управление на държавата е гарантирано от Конституцията на Република България от 1991 г., в чийто чл. 19, ал. 2 е предвидено законът да „създава условия за коопериране и други форми на сдружаване на гражданите и юридическите лица за постигане на стопански и социален напредък”.

От разписаните права на гражданите особена стойност имат "правото на мнение" (чл. 39), "правото на свободно сдружаване" (чл. 44) и "правото на информация" (чл. 41), които очертават конституционните рамки за гражданското поведение и участието в процеса на вземане на решения и управлението на околната среда.

В текущата практика това участие е регламентирано по силата на рамковия Закон за опазване на околната среда, който урежда принципните общи постановки (ОВОС, интегрирано предотвратяване и контрол на замърсяването, право на обществен достъп до екологична информация, икономически регулатори) и чрез Наредба № 1 за оценка за въздействието върху околната среда (ДВ, бр. 73/1995), според които обсъждането на представените резултати се организира с участието на местната администрация, обществените организации, обществеността и заинтересованите физически и юридически лица.

Голяма част от регистрираните и ефективно действащи НПО в страната осъществяват активна дейност в сферата на опазване на околната среда и водите. В чл. 9 от Закона за водите е предвидено водите да се управляват на национално и басейново ниво. Управлението на водите на национално ниво е възложено на министъра на околната среда и водите, който е подпомаган в дейността си от Висш консултативен съвет по водите. В състава на този консултативен съвет се предвижда участието на представители на юридически лица с нестопанска цел, имащи пряко отношение към водите, заедно с представители на Министерство на околната среда и водите, Министерство на регионалното развитие и благоустройството, Министерство на земеделието и горите, Министерство на икономиката и енергетиката, Министерство на транспорта, Министерство на здравеопазването, Министерство на финансите, Министерство на държавната политика при бедствия и аварии, Българската академия на науките, общините и други. На басейново ниво решения се вземат от Басейновия съвет, който съгласно чл. 159, ал. 1 от Закона за водите е държавно-обществена консултативна комисия за подпомагане дейността на Басейновата дирекция. В състава на Басейновият съвет се включват представители на нестопански организации, имащи отношение към водните проблеми.

Аналогична е и ситуацията, съгласно чл. 116 от Закон за биологичното разнообразие, според който се създава Национален съвет по биологичното разнообразие като консултативен орган на министъра на околната среда и водите.

В състава на Националния съвет по биологичното разнообразие се включват представители на заинтересованите министерства и ведомства, научни и академични институти, неправителствени и природозащитни организации.

Активното развитие на НПО и утвърждаването им като ключови фактори в обществения живот има сравнително кратка история – от 1990 година насам.

Съгласно действащото законодателство НПО не са част от държавните структури. Те са юридически и организационно независими от държавата и институциите ѝ, както и от други обществени сектори. Гарантираната от закона независимост им дава възможност да натрупат разнообразен опит в различни области от обществения и икономически живот, което е предпоставка за устойчивото им развитие.

Повечето неправителствени организации са работили и продължават да работят почти изцяло с финансиране от външни донори и благодарение на този факт те имат добра проектна култура и изградена мрежа от контакти в страната и чужбина. Голям брой от действащите организации в България са изградили капацитет за оценка на нуждите, планиране, управление на проекти, наблюдение и оценка на резултата. Факт е обаче, че тези умения и потенциал не се използват пълноценно в обществения живот на страната ни. Участието на неправителствени организации в процесите на вземане на решения на национално и местно ниво е непоследователно, а възлагането на специфични общински дейности на представители на гражданските структури е спорадично. От благоприятните външни фактори най – важни за развитието на неправителствения сектор са положителната обществена нагласа и активността на държавната и местните власти за партниране с неправителствените организации. Тези предпоставки създават условия неправителствените организации да получат възложения от определена държавна институция или общинска администрация, да се ползват от широка публичност, да участват в обществени съвети, да бъдат посредници на диалога между гражданите и властите.

По отношение необходимостта от партньорство между държавата (централна и местна власт) и неправителствените организации обикновено съществува единодушие, че то е необходимо и е от огромно значение за всеки от партньорите и за обществото като цяло. Относно съдържанието на партньорството като взаимоотношение и неговата интензивност, обаче, няма еднна практика. За партниране може да се говори тогава, когато контактите между дадени две или повече страни са насочени към целенасочени конструктивни решения.

В резултат на изложеното до момента могат да се направят следните изводи:

- ✓ Макар и малко оскъдно откъм законодателни текстове неправителствените организации са сред кръга субекти, които вземат участие в планирането, програмирането и правилното усвояване на средства от ЕС. Чрез независими експертизи, повишаване на общественото съзнание, инициране на дебати и мониторинг върху работата на отговарящите за фондовете на ЕС държавни органи, намесата на НПО помага за гарантиране на прозрачност и вземане на демократични решения и способства за повишаване ефективното използване на обществените ресурси.
- ✓ Разпоредбите в законодателството, които предвиждат участието на неправителствените организации като партньор на държавата в по-голямата си част са с декларативен характер.
- ✓ В законодателството на местно ниво участието на неправителствените организации също е недостатъчно с изключение на някои общини, които активно си сътрудничат с неправителствените организации.
- ✓ Независимо от съществуващата правна рамка за партньорство между държавата и неправителствения сектор в областта на екологията и устойчивото развитие и възможността неправителствените организации да бъдат включени като участници при вземане на решения на местно ниво, възниква въпросът доколко прилагането на партньорството е факт и доколко е чиста формалност.

От друга страна, установено е, че неправителствените организации от местен мащаб са нерядко прекалено малки и неустойчиви, за да бъдат приемани от администрацията като равностойни партньори. Успешното разрешаване на този конфликт чрез активизиране на сътрудничеството между институциите и

неправителствените организации би демонстрирал зрялост и компетентност и в двете страни. Търсенето на най - подходящите форми на сътрудничество при отсъствие на стабилна практика е изпитание за бъдещото партньорство.

Използвана литература

- Структура и функции на МОСВ:
  - <https://www.moew.government.bg/bg/ministerstvo/struktura-i-funkcii/>
- Бюлетин за състоянието на водните ресурси:
  - <https://www.moew.government.bg/bg/vodi/byuletin-za-sustoyanieto-na-vodnite-resursi/>
- Национален доклад за състоянието и опазването на околната среда в Република България:
  - <http://eea.government.bg/bg/soer/2016>
- Информационен портал на неправителствените организации в България:
  - <https://www.ngobg.info/>
- Доклад „Гражданското общество в България“:
  - www.csd.bg/fileSrc.php?id=20275
- Проект „Създаване на мрежа от градове и ангажиране на гражданите за опазване на водните ресурси в Европа“:
  - <http://razlog.bg/news/item/6358-finalno-sabitie-po-proekt-h20-wr-provedeno-v-gr-ruma-sarbiya-podpisano-sporazumenie-mezhdu-partnyoorite-za-badeshto-satrudnichestvo>
- Ученици се учат да опазват околната среда
  - <https://www.ngobg.info/bg/news/104646-%D1%83%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%86%D0%B8-%D1%81%D0%B5-%D1%83%D1%87%D0%B0%D1%82-%D0%B4%D0%B0-%D0%BE%D0%BF%D0%B0%D0%B7%D0%B2%D0%B0%D1%82-%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%B0-%D1%81%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%B0-%D1%87%D1%80%D0%B5%D0%B7-%D0%B5%D0%BA%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D1%85%D0%BE%D0%B4%D0%B8.html>
  - <http://www.fgu.bg/blog/zastapnicheski-kampanii-za-opazvane-na-vodite-zapochva-chitalishte-umenie-2003/>

/посочените линкове са актуални към м. Октомври 2018 год./